

УДК 339.97

А.М. Яншина, к.е.н., доц. кафедри
економіки, підприємництва
та маркетингу Київського
університету ринкових відносин

«ЗЕЛЕНИЙ УРБАНІЗМ»: ПРАКТИКА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ У КРАЇНАХ СВІТУ

A.M. Ianshyna, PhD in Economics,
Docent, Kyiv University
of Market Relations

«GREEN URBANISM»: INTERNATIONAL PRACTICE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT IMPLEMENTATION IN CITIES

Анотація. Досліджено наукові підходи до поняття, атрибутів і принципів зеленого урбанізму. Обґрунтовано проблеми імплементації концепції зеленого урбанізму у країнах світу та запропоновано шляхи їх розв'язання.

Annotation. Key scientific approaches to the essence and principles of green urbanism are analyzed. Green urbanism concept implementation peculiarities and problems in cities all over the world are substantiated.

Ключові слова: зелений урбанізм, сталий розвиток, урбанізація, еко-місто.

Keywords: green urbanism, sustainable development, urbanization, eco-city.

Постановка проблеми. Реалії міжнародних економічних відносин сьогодні докорінно відрізняються від контексту розвитку світового господарства 20-річної давнини. Наслідки деградації екологічної складової економічного розвитку й інтенсифікації у 2-й половині XX ст. урбанізаційних процесів у всіх регіонах світу змусили наукову спільноту поставити під сумнів довгострокову ефективність існуючої системи організації міст та актуалізували проблему оновлення концептуального підґрунтя урбанізації, орієнтованого на врахування на паритетних засадах економічних, екологічних і соціальних інтересів населення міст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження взаємозв'язку урбанізації і сталого розвитку (СР) міст здійснили А. Аллен, Дж. Бікнелл, Т. Бітлей, С. Леманн, А. Матан, П. Ньюман, Д. Саттерсвейт, Ф. Стейнберг, Р. Реджістер та інші [1—9]. Роботи цих науковців присвячені аналізу специфіки запровадження концепції сталого розвитку на рівні муніципалітетів у країнах світу, сучасних тенденцій, проблем і перспектив зеленого урбанізму (ЗУ).

Разом із тим, до теперішнього часу в економічній науці чимало питань у межах проблематики сталого муніципального розвитку залишаються без ґрунтовної відповіді. Зокрема, у науковій літературі не сформовано єдиного фундаментального підходу до трактування суті й атрибутів концепції зеленого урбанізму; не здійснено комплексного дослідження проблем імплементації економічного й екологічного вимірів СР на місцевому рівні та не запропоновано упорядкованої системи заходів для їх розв'язання.

Метою статті є аналіз проблем зеленого урбанізму у країнах світу та розробка на цій основі пропозицій щодо шляхів їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Сучасна економічна думка характеризується наявністю низки наукових підходів до проблематики імплементації концепції сталого розвитку на всіх рівнях міжнародних економічних відносин. Тим не менш, єдності щодо суті, атрибутів й інструментарію сталого розвитку міст дотепер досягти не вдалося. Особливу увагу у цьому сенсі привертають множинність існуючих пози-

цій і розбіжності у категоріальному апараті, що ускладнюють формування унітарного бачення шляхів і методів реалізації політики СР на місцях.

У світовій економічній думці серед численних наукових підходів до сталого муніципального розвитку домінують дві групи позицій: ті, що базуються на категоріях зеленого урбанізму і біофілічного, зеленого, еко-міста (йдеться про погляди Т. Бітлея, Л. Буллара, А. Гунаванса, С. Леманна, К.К. Ліан, М. Ліндфілда, А. Матан, П. Ньюмана, Ф. Стейнберга, Р. Реджістера тощо) [3—11]; і ті, в основі яких лежать поняття сталого урбанізму і сталого міста (підходи М. Аверкиної, А. Аллен, Дж. Бікнелла, М. Джоас, Д. Додмана, Б. Еванса, І. Ридін, С. Сандбек, Д. Саттерсвейта, К. Теобальд й інших) [1; 2; 12—14]. Атрибути сталого розвитку, які стали предметом дослідження авторів із другої групи, проаналізовано нами у попередній роботі [15], тож наразі розглянемо специфіку підходів з першої групи.

Термін «зелений урбанізм» (Green urbanism) запропонував на межі XX—XXI ст. Т. Бітлей, професор Університету Вірджинії, у праці «Зелений урбанізм: досвід європейських міст», окресливши це поняття як організацію життєдіяльності міста з урахуванням екологічних лімітів [4, с. 5]. Близькі за своєю суттю погляди на проблему знаходимо у роботах:

— П. Ньюмана й А. Матан, австралійських дослідників, що називають зеленим урбанізмом формування міського поселення на засадах ефективності і сталості та фокусують увагу на виключній ролі відновлювальної енергетики і сталої транспортної інфраструктури у цьому процесі [8, с. 7];

— професора С. Леманна, який визначив ЗУ як концептуальну модель міста з акцентами на 100-відсотковій утилізації всіх муніципальних відходів і мінімізації шкідливих викидів в атмосферу та розробив 15 основоположних принципів «зеленого урбанізму» [6, с. 2—3];

— Р. Реджістера, одного з провідних теоретиків зеленого урбанізму, котрий запропонував концепцію еко-міст (Ecosities) задля створення екологічно здорових міст, що функціонують у гармонії з природою [9, с. 3];

— К. К. Ліан, А. Гунаванса і Л. Буллар, які дотримуються думки, що еко-міста надають економічні можливості власним жителям у сталий й енергоощадливий спосіб, зберігаючи при цьому місцеве навколишнє природне середовище для майбутніх поколінь [11, с. 85];

— М. Ліндфілда і Ф. Стейнберга, дослідників з Азійського банку розвитку, що окреслюють зелені міста як міста, котрим характерна довгострокова екологічна сталість у всіх її проявах [7, с. 9].

У цілому, аналіз підходів вказаних науковців дозволяє зробити два висновки. По-перше, головними аргументами вчених із групи 1 на користь необхідності перегляду традиційного бачення стратегії управління урбанізаційними тенденціями і, відповідно, оновлення категоріального апарату є істотна деградація екологічної складової функціонування міст як найсуттєвіший негативний наслідок урбанізації і той факт, що спосіб життя у будь-якому місті впливає на добробут кожної людини на планеті.

По-друге, всі наведені підходи зосереджені на економічних аспектах посилення екологічної орієнтації муніципалітетів, натомість жоден з авторів не згадує у запропонованих ними визначеннях соціальної складової СР. Більше того, наприклад, Т. Бітлей вводить й активно використовує для окреслення екологічно дружнього міста додаткову категорію — біофілічне місто (від «біофілія» — глибока біологічна потреба людини у приєднанні до природи — термін біолога Гарвардського університету Е. Вілсона), що, само по собі, значно обмежує спектр його наукового інтересу економічними й екологічними проблемами міст [11, с. 2; 16, с. 1]. Щоправда, С. Леманн, формулюючи принципи «зеленого урбанізму», звертається до окремих соціальних проблем: здоров'я суспільства, культурної спадщини, освіти, однак, з 15 принципів автора соціальний характер носять лише 3 [5, с. 1].

Таким чином, найголовнішою відмінністю між двома наймасштабнішими у світовій економічній думці групами підходів до проблематики сталого муніципального розвитку є домінування примату екологічного фактору у розвитку міста у межах

першої групи, тоді як підходи з другої — базуються на врахуванні на паритетних засадах екологічних, економічних і соціальних інтересів населення міста [1; 2; 12; 13]. Враховуючи озвучену специфіку, говорити про тотожність понять сталого урбанізму і зеленого урбанізму, на нашу думку, не видається доцільним. Разом із тим, є достатньо підстав вважати концепцію ЗУ складовою концепції СР у тій її частині, яка стосується екологічних й економічних аспектів життєдіяльності міст.

Принципові розбіжності у наукових поглядах щодо ключових аспектів й інструментів імплементації концепції сталого розвитку на місцях і відсутність у межах світової економічної думки уніфікованого й універсального алгоритму «озеленення» міст поряд із іншими факторами (рівень економічного розвитку країни; особливості менталітету, «зеленої» культури населення тощо) породили як у країнах із розвинутою економікою, так і з ринками, що формуються, низку серйозних проблем.

По-перше, у цьому контексті слід підкреслити, що створення центрального органу, відповідального за сталий розвиток на національному рівні, і державної стратегії СР нині є загальноприйнятою і розповсюдженою практикою у всьому цивілізованому світі. Ситуація ж з інституційним забезпеченням сталого муніципального розвитку, як показує міжнародний досвід, докорінно відрізняється від загальнодержавної. Ця теза є актуальною для більшості країн Європи, Азійського і Тихоокеанського й інших регіонів. Йдеться про те, що надмірна централізація владних повноважень і слабкі зв'язки центрального уряду з місцевими органами влади, та, як наслідок, незначна роль муніципалітетів у прийнятті рішень на всіх стадіях ЗУ — істотна перепона «озеленення» міст на сьогоднішній день.

Розв'язання суперечності такого типу повинно не стільки лежати у площині створення державою умов для ускладнення ієрархії вертикальної системи реалізації НССР (безсистемне примноження спеціалізованих органів у цій сфері призведе лише до дублювання повноважень між ними), скільки має полягати у посиленні й урізноманітненні форм обміну інформацією, поглибленні співпраці між уже існуючими ланками такої системи.

Переконані, що вищезазначеного можна досягти шляхом організації публічних слухань, круглих столів, конференцій з повноправною участю муніципалітетів чи суто муніципальних платформ (на зразок «регіональних круглих столів» у Чехії, «прямого муніципального діалогу» і безпосередніх зустрічей мерів міст з міністрами з питань ЗУ у Данії, «секторальних конференцій» в Іспанії, «регіональних консультативних пакетів» у Великобританії [17, с. 47—48]) для обміну досвідом, навчання, консультацій, розробки спільних «зелених» ініціатив; стимулювання об'єднання муніципалітетів в асоціації для пошуків взаємодії у царині ЗУ.

Саме завдяки істотній децентралізації влади й інтенсифікації зв'язків по вертикалі скандинавські країни стали лідерами у сенсі «озеленення» міст: наприклад, у 2010 р. столицю Швеції Стокгольм, яка 160 років тому була одним із найбідніших і брудних міст Європи з тривалістю життя мешканців у середньому 25 і 31 рік для чоловіків і жінок відповідно, на рівні ЄС визнали «Зеленою столицею Європи» [18, с. 10]; у 2014 р. це звання здобув Копенгаген (Данія). Тісним співробітництвом центральних і місцевих органів влади вирізняється і КНР, щоправда, виключно у ході пілотних проектів (Tangshan Bay, Baoding, Shenzhen Low-carbon Eco-Cities) [19, с. 27].

По-друге, проблемою, характерною на сьогоднішній день для багатьох країн світу, є низький рівень відкритості процедури розробки і прийняття рішень щодо «зелених» ініціатив, що проявляється відсутністю повноцінного громадського діалогу з питань ЗУ, результатом якої є, зокрема, низький рівень «зеленої» культури населення. У ході розв'язання окресленої суперечності, на нашу думку, не слід обмежуватися організацією громадського обговорення проблем ЗУ на національному рівні, оскільки «локальні громадські діалоги», які, до речі, активно використовують у Франції, Австрії, скандинавських країнах, мають більший практичний зиск, надаючи можливість оперативніше залучити інвесторів і волонтерів на місцях [17, с. 48].

По-третє, значно гальмує «вмонтування» принципів ЗУ до життєдіяльності муніципалітетів пасивна позиція бізнесових кіл, а підтримка останніх, як вбачається,

важлива як з фінансової точки зору, так і в сенсі впливу корпоративного сектору на смаки й уподобання людей завдяки маркетинговій політиці. У країнах же з активною участю бізнесу в «озелененні», і рівень екологічної культури населення є вищим: так, у 73% усіх муніципалітетів Швеції збір відходів домогосподарств здійснюється приватними компаніями і за підтримки бізнесу [20, с. 7]; при цьому шведи найбільше в Європі, де, між іншим, ринок екологічних товарів зростає на 5—7% щорічно, купують екологічних товарів [21, с. 1].

Висновки. Рекомендованими заходами, що забезпечать високу результативність політики зеленого урбанізму, є: нарощення автономності та делегування повноважень загальнонаціональними органами влади місцевим, що мають розробляти власні «зелені» стратегії з урахуванням специфіки конкретних регіонів і міст, здійснювати «вмонтування» пріоритетів ЗУ до інфраструктурних планів тощо; залучення приватних компаній до процесу запровадження національної і муніципальних стратегій ЗУ, зокрема, шляхом заохочення участі бізнесу у «зелених» ініціативах на зразок управління та переробки муніципальних відходів та ін.; організація на національному і місцевому рівнях громадського діалогу на етапах розробки, удосконалення та імплементації «зелених» ініціатив; диверсифікація форм взаємодії центральних і місцевих органів влади, ініціація спільних «зелених» пілотних проектів та ін.

Література

1. Allen A. Sustainable cities or sustainable urbanization? / A. Allen // *Journal of Sustainable cities*. — 2009. — № 3. — P. 17—19.
2. *Adapting Cities to Climate Change : Understanding and Addressing the Development Challenges* / edited by J. Bicknell, D. Dodman, D. Satterthwaite. — London : Earthscan, 2009. — 424 p.
3. *Green Cities of Europe : Global Lessons on Green Urbanism* / edited by T. Beatley. — Washington : Island Press, 2012. — 248 p.
4. *Beatley T. Green Urbanism : Learning from European Cities* / T. Beatley. — Washington : Island Press, 2000. — 512 p.
5. *Lehmann S. The Principles of Green Urbanism : Transforming the City for Sustainability* / S. Lehmann. — London : Routledge, 2010. — 900 p.
6. *Lehmann S. Green Urbanism : Formulating a Series of Holistic Principles* / S. Lehmann // *Sapiens*. — 2010. — № 3.2. — P. 1—10.
7. *Green Cities* / edited by M. Lindfield, F. Steinberg. — Mandaluyong City : Asian Development Bank Publ., 2012. — 412 p.
8. *Newman P. Green Urbanism in Asia : the Emerging Green Tigers* / P. Newman, A. Matan. — Singapore : World Scientific Publishing, 2013. — 243 p.
9. *Register R. Ecocity : Rebuilding Cities in Balance with Nature* / R. Register. — Gabriola Island : New Society Publishers, 2006. — 368 p.
10. *Beatley T. Biophilic Cities : Integrating Nature into Urban Design and Planning* / T. Beatley. — Washington : Island Press, 2011. — 208 p.
11. *Lian K. K. «Eco-Cities» and «Sustainable Cities» — Whither?* / K. K. Lian, A. Gunawansa, L. Bhullar // *LCSI Papers*. — 2013. — № 10. — P. 84—92.
12. *Аверкина М. Ф. Индикаторы диагностики обеспечения стійкого розвитку міст* / М. Ф. Аверкина // *Наукові записки НУ «Острозька академія». Серія «Економіка»*. — 2013. — № 23. — С. 4—7.
13. *Evans B. Governing Local Sustainability* / B. Evans, M. Joas, S. Sundback, K. Theobald // *Journal of Environmental Planning and Management*. — 2006. — № 6. — P. 849—867.
14. *Rydin Y. Governing for Sustainable Urban Development* / Y. Rydin. — London : Routledge, 2010. — 172 p.
15. *Янишина А. М. Теоретико-методологічні підходи до визначення економічної суті сталого розвитку та його атрибутів* / А. М. Янишина // *Зовнішня торгівля, фінанси і право*. — 2012. — № 5—6. — С. 138—144.

16. *Wilson E. Biophilia* / E. Wilson. — Cambridge : HU Press, 2003. — 157 p.
17. *Contributions of the Regional and Local Authorities to SD Strategies* / Research Institute for Managing Sustainability, Vienna University of Economics and Business Administration. — Brussels : EU Publ., 2009. — 296 p.
18. *Metzger J. Sustainable Stockholm : Exploring Urban Sustainability in Europe's Greenest City* / J. Metzger, A. Olsson. — NY : Routledge, 2013. — 248 p.
19. *Liu H. Analysis of Urban SD Approaches in China* / H. Liu, G. Zhou, R. Wennersten, B. Frostell // *Habitat International*. — 2014. — № 41. — P. 24—32.
20. *Swedish Waste Management* / Swedish Waste Management and Recycling Association. — Malmo : Avfall Sverige Publ., 2013. — 35 p.
21. *Sustainable living in Sweden* / SI. — Stockholm : SI Publ., 2012. — 4 p.

Reference

1. Allen, A. (2009). Sustainable cities or sustainable urbanization? *Journal of Sustainable cities*, 3, 17—19.
2. Bicknell, J., Dodman, D., Satterthwaite, D. (2009). *Adapting Cities to Climate Change: Understanding and Addressing the Development Challenges*. London: Earthscan.
3. Beatley, T. (2012). *Green Cities of Europe: Global Lessons on Green Urbanism*. Washington: Island Press.
4. Beatley, T. (2000). *Green Urbanism : Learning from European Cities*. Washington: Island Press.
5. Lehmann, S. (2010). *The Principles of Green Urbanism: Transforming the City for Sustainability*. London: Routledge.
6. Lehmann, S. (2010). Green Urbanism: Formulating a Series of Holistic Principles. *Sapiens*, 3.2, 1—10.
7. Lindfield, M., Steinberg, F. (2012). *Green Cities*. Mandaluyong: ADB Publ.
8. Newman, P., Matan, A. (2013). *Green Urbanism in Asia : the Emerging Green Tigers*. Singapore: World Scientific Publishing.
9. Register, R. (2006). *Ecocity: Rebuilding Cities in Balance with Nature*. Gabriola Island: New Society Publishers.
10. Beatley, T. (2011). *Biophilic Cities : Integrating Nature into Urban Design and Planning*. Washington: Island Press.
11. Lian, K., Gunawansa, A., Bhullar, L. (2013). «Eco-Cities» & «Sustainable Cities» — Whither? *Lien Centre for Social Innovation Papers*, 10, 84—92.
12. Averkyna, M. (2013). Indycatory diagnostyky zabezpechennya stiykogo rozvytku mist. *Naukovi zapysky NU «OA». Series «Economics»*, 23, 4—7.
13. Evans, B., Joas, M., Sundback, S., Theobald K. (2006). Governing Local Sustainability. *Journal of Environmental Planning and Management*, 6, 849—867.
14. Rydin, Y. (2010). *Governing for Urban SD*. London: Routledge.
15. Ianshyna A., (2012). Teoretyko-metodologichni pidhody do vyznachennya ekonomichnoyi suti stalogo rozvytku ta yogo atributiv. *Mignarodna torgivlya, financy i pravo*, 5—6, 138—144.
16. Wilson, E. (2003). *Biophilia*. Cambridge : Harward University Press.
17. EU (2009). *Contributions of the Regional and Local Authorities to SD Strategies* / Research Institute for Managing Sustainability, Vienna University of Economics and Business Administration. — Brussels : EU Publ.
18. Metzger, J., Olsson, A. (2013). *Sustainable Stockholm : Exploring Urban Sustainability in Europe's Greenest City*. NY : Routledge.
19. Liu, H., Zhou, G., Wennersten, R., Frostell, B. (2014). Analysis of Urban SD Approaches in China. *Habitat International*, 41, 24—32.
20. Swedish Waste Management and Recycling Association (2013). *Swedish Waste Management*. Malmo : Avfall Sverige Publ.
21. Swedish Institute (2012). *Sustainable living in Sweden*. Stockholm : SI Publ.